

С. В. Васильчак, В. А. Чемерис, І. М. Гринчишин

Активізація розвитку фінансової інфраструктури аграрного ринку Львівської області

Досліджено діючий стан фінансової інфраструктури аграрного ринку Львівської області та визначено стримуючі фактори її розвитку. Акцентовано увагу на ключових об'єктах фінансової інфраструктури аграрного ринку регіону у контексті активізації інноваційної діяльності сільгоспвиробників та окреслено перспективні напрями активізації її розвитку у Львівській області.

Ключові слова: фінансова інфраструктура, аграрний ринок, регіон, сільська територіальна громада.

Постановка проблеми. Ефективність функціонування та рівень інноваційного розвитку аграрного ринку регіону нашої держави значною мірою залежить не лише від якості науково-технічного забезпечення та управлінської компетентності менеджерів, але й від основних характеристик наявної фінансової інфраструктури. У сучасних соціально-економічних умовах інноваційний розвиток інфраструктури аграрного ринку не можливий без достатнього фінансового забезпечення. При цьому ключовою є проблема залучення інвестиційних ресурсів в інноваційний розвиток у їх раціонального використання, від її розв'язання залежать можливості подальшого економічного розвитку аграрного виробництва.

Таким чином, основними об'єктами фінансової інфраструктури аграрного ринку регіону, які потребують свого першочергового дослідження у контексті активізації інноваційної діяльності сільгоспвиробників, є: банки та небанківські фінансові установи, включаючи заклади кредитної кооперації, інвестиційні фонди та страхові компанії, система бюджетування та міжбюджетних трансфертів, фінансова діяльність органів місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування і функціонування інфраструктури аграрного ринку присвячені праці таких учених, як: І. Барановський, П. Березівський, В. Бойко, В. Власов, П. Гайдуцький, Т. Галецька, А. Головчук, О. Гуменюк, М. Дем'яненко, В. Зимовець, Л. Левківська, Ю. Коваленко, А. Коломієць, М. Малік, Л. Молдован, П. Саблук, Г. Черевко, О. Шпичак, В. Юрчишин та ін. Проте окремі питання, пов'язані з необхідністю розвитку фінансової

© С. В. Васильчак, В. А. Чемерис, І. М. Гринчишин, 2014.

інфраструктури аграрного ринку Львівської області, розв'язання яких має важливе наукове і практичне значення з огляду на необхідність активізації інвестиційно-інноваційної діяльності сільгоспвиробників, є опрацьованими недостатньо.

Метою дослідження є обґрунтування перспективних напрямів розвитку фінансової інфраструктури аграрного ринку Львівської області.

Виклад основного матеріалу. Однією з найгостріших проблем розвитку фінансової інфраструктури аграрного ринку в більшості регіонів нашої держави сьогодні є недосконала система фінансово-кредитного забезпечення агровиробників. Адже, як зазначають фахівці, у сфері сільського господарства саме кредитні ресурси відіграють вирішальну роль, оскільки сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, безперервність процесів відтворення, значна потреба в обігових засобах перетворюють кредит в основне джерело поповнення фінансових ресурсів агровиробників [2].

Водночас через прогалини у функціонуванні фінансово-бюджетної системи держави та її регіональних складових, відсутність ефективних механізмів взаємодії сільгоспвиробників з банками та небанківськими фінансовими установами, які займаються кредитуванням агросектору, а також через низький рівень фінансової спроможності органів місцевого самоврядування сільських територіальних громад існує значна кількість бар'єрів на шляху залучення достатніх обсягів фінансово-кредитних ресурсів у сферу аграрного виробництва.

У загальному обсязі банківського кредитування України, за даними Національного банку України, питома вага сільського господарства (разом з лісовим і рибним господарством) на кінець 2013 р. складала 6,3% при його частці у валовому внутрішньому продукті – 9,1%, при цьому в прострочених кредитах частка сільського, рибного та лісового господарства становила 5,6% (загалом по Україні – 7,4%) [7].

Звертає на себе увагу також факт тотального домінування серед агроформувань, які кредитувалися банківським сектором, сільськогосподарських корпорацій. Це зумовлено їх вищою ліквідністю (порівняно з дрібними сільгоспвиробниками та фермерами) та спроможністю сплачувати кредити за високими відсотковими ставками, особливо в національній валюті.

Вказане актуалізує потребу розвитку альтернативних інструментів кредитного забезпечення суб'єктів економічної діяльності, що діють на аграрному ринку, насамперед фермерів і господарств населення. З огляду на досвід розвинених європейських держав, такими інструментами можуть

статі установи кредитної кооперації, зокрема кредитні спілки. За різними даними сьогодні в Україні нараховується від 600 до 850 кредитних спілок, хоча далеко не всі вони є реально діючими. Так, до складу Національної асоціації кредитних спілок України (НАКСУ) входить 139 кредитних спілок, з яких 6 зареєстровані на території Львівської області (Львівська асоціація кредитних спілок, яка є складовою Всеукраїнської асоціації кредитних спілок, нараховує 22 установи) [6]. Однак не всі кредитні спілки здійснюють кредитування сільгоспвиробників.

Загалом кредитування селянських і фермерських господарств у загальному обсязі виданих кредитів займає незначну частку (5,1 %) [1]. Це дає підстави для висновку про недостатнє використання наявного потенціалу розвитку кредитних спілок як елемента фінансової інфраструктури аграрного ринку регіону, насамперед в областях Західної України, зокрема на Львівщині. Адже в умовах суттєвого переважання особистих господарств населення у землеволодінні та виробництві сільськогосподарської продукції, а також з огляду на значні традиції розвитку кооперативного руху на Галичині, саме установи кредитної кооперації можуть стати дієвим важелем фінансового забезпечення дрібних агровиробників у сучасних соціально-економічних умовах.

У світі за обсягом інвестування в економіку друге місце після банківського кредиту відводиться лізингу, що є одним з прогресивних методів матеріально-технічного забезпечення виробництва та відкриває користувачам широкий доступ до новітньої техніки і сучасних технологій. Варто зауважити, що в сучасних умовах агролізинг не набув значного поширення в Україні, особливо в регіонах, де переважають дрібні сільгоспвиробники, зокрема на Львівщині. Так, анкетування, проведене серед агровиробників у 16 районах Львівської області та м. Львові, показало, що здебільшого у селян взагалі відсутнє чітке розуміння самої економічної сутності лізингу. Зокрема, лише п'ята частина опитаних пов'язувала переваги лізингу із запобіганням процесу морального старіння обладнання і тільки 16% з них самі користувалися послугами приватних лізингових компаній. Серед основних причин, які обмежують поширення лізингу в аграрному секторі Львівщини, респонденти визнали високі відсоткові ставки (49% опитаних) і вимогу додаткового забезпечення (37% опитаних) [3].

Попри це, в Україні лізинг як елемент інфраструктури аграрного ринку протягом останнього десятиріччя активно розвивається, незмінно займаючи друге місце після транспортного лізингу. І якщо частка сільського

господарства у структурі договорів фінансового лізингу в 2007-2009 рр. становила 7,5%, 9,5% та 11,6% відповідно [4], то у 2012-2013 рр. вона вже зросла до 16,3% і 24,0% відповідно [1]. Зазначене підтверджує той факт, що фінансова інфраструктура вітчизняного аграрного ринку дедалі більше набуває цивілізованих форм, притаманних розвиненим державам світу. Тому є всі підстави стверджувати, що найближчим часом агролізинг відіграватиме дедалі помітнішу роль у функціонуванні фінансової інфраструктури аграрних ринків окремих регіонів і в інноваційному розвитку сільського господарства.

Натомість головними причинами обмеженого використання фінансового лізингу в регіоні, на думку фахівців, можуть стати: недосконалість законодавства про лізинг; збереження монопольного становища лізингодавців на ринку фінансових послуг; висока вартість лізингових угод, спричинена монополізацією ринку; слабкий фінансово-економічний стан дрібних агровиробників, їхня неспроможність своєчасно та в повному обсязі сплачувати лізингові платежі [5].

Крім того, до проблем поширення агролізингу в «малоземельних» регіонах таких, як Львівщина, експерти відносять високу вартість нотаріальної реєстрації договорів (державне мито за цю процедуру складає 1% від вартості договору), недосконалу регуляторну політику (державний регулятор небанківських фінансових послуг фактично не пропускає нові компанії на ринок, знижуючи тим самим конкурентність лізингового бізнесу та «консервуючи» ставки), а також організаційно-управлінську складову (Нацфінпослуг фактично не оновлює підходів до збору та аналізу статистики, не приймає пропозиції ринку щодо удосконалення застарілої нормативно-правової бази) [8].

Прогалини, які існують в системі агролізингу, як складової частини фінансової інфраструктури аграрного ринку Львівської області, що зумовлені переважанням у регіоні дрібних сільгоспвиробників, можуть бути значною мірою нівельованими за рахунок підвищення ефективності використання інших елементів цієї інфраструктури, зокрема це стосується факторингу. Для суб'єктів аграрного ринку Львівської області, серед яких частка великих компаній є доволі незначною, факторинг є потенційно вагомим важелем залучення необхідних фінансових ресурсів та інноваційного розвитку.

Ще одним елементом фінансової інфраструктури аграрного ринку регіону, потенціал якого використовується у сільському господарстві Львівщини явно недостатньо, є страхування. Недорозвиненість страхових інструментів суттєво обмежує можливості використання інноваційного

потенціалу розвитку аграрного ринку регіону, оскільки ставить сільгоспвиробників у значну залежність від різного роду непередбачуваних обставин: природно-кліматичних, політико-економічних, соціально-психологічних, глобальних тощо.

В Україні агрострахування перебуває на доволі низькому рівні (5-7%), а Львівщина, як і інші області Західного регіону, де переважають невеликі сільгоспвиробники, за обсягом укладених страхових угод перебуває на одному з останніх місць у державі.

Основною причиною цього є невирішеність питання створення ефективного механізму поєднання державної підтримки з діяльністю фермерів і господарств населення, потреба в якому пов'язана з особливостями ризиків в аграрній сфері. Такий вид страхування може розвиватися лише за умови тісного співробітництва держави зі страховими компаніями як щодо законодавчого забезпечення, так і щодо політики компенсації прямих збитків від погодних лих, епідемій та інших природних небезпек [10]. Дослідники акцентують увагу на тому, що в сільському господарстві ризики є системними, а це в багатьох випадках призводить до збитків багатьох суб'єктів аграрного ринку одночасно. Якщо ж у регіоні домінують дрібні сільгоспвиробники, то проблема ще більше загострюється.

Неабиякий вплив на стан агрострахування в регіоні має також неналежний рівень інформації про стан і можливості страхового ринку в сільському господарстві. Крім того, проблемою залишається недостатній розвиток фондового ринку, що не дає можливості використовувати цінні папери як категорію активів для захищеного розміщення страхових резервів; відсутність вторинного ринку страхових послуг, механізмів ефективною взаємодії банківського та страхового сектору економіки, низький рівень розвитку допоміжної інфраструктури страхового ринку [12].

Фондові інструменти в системі фінансової інфраструктури аграрного ринку регіону можуть відігравати важливу роль також і з огляду їх потенційного впливу на збільшення обсягів залучення інвестицій у сільське господарство. Адже через фондову біржу багато агровиробників можуть акумулювати додаткові фінансові ресурси для активізації власної господарської діяльності. На жаль, вітчизняна практика ведення підприємницької діяльності значною мірою обмежує можливості належного використання фондової складової фінансової інфраструктури аграрного ринку регіону в інноваційному розвитку його суб'єктів. Адже в умовах високого рівня монополізації аграрного ринку та його централізації, фактично блокується більшість інструментів, які роблять фондові операції мірилом інноваційного потенціалу агровиробників.

Багато з вказаних вище причин блокують не лише розвиток фондових інструментів стимулювання інноваційного розвитку аграрного ринку на загальнодержавному та регіональному рівнях, але й унеможливають ефективне функціонування інвестиційної складової фінансової інфраструктури аграрного ринку регіону загалом. Це веде до погіршення інвестиційного клімату на сільських територіях, зменшення обсягів надходжень інвестиційних ресурсів у сферу аграрного виробництва, включаючи прями іноземні інвестиції, низької частки реалізованих інноваційно-інвестиційних проектів у сільському господарстві регіону.

Фінансова інфраструктура аграрного ринку регіону не дозволяє забезпечувати сільське господарство достатнім обсягом інвестиційних ресурсів, а відтак потребує свого удосконалення в частині поліпшення відповідних регуляторних механізмів.

Враховуючи те, що інвестиційна діяльність у сільській місцевості значною мірою визначається чинною системою оподаткування, слід акцентувати увагу на тих фіскальних проблемах, які гальмують залучення іноземних інвесторів у сільське господарство регіону. Насамперед це стосується наявної системи фіскальних пільг і преференцій для агровиробників (фіксований сільськогосподарський податок, спеціальні умови нарахування та сплати ПДВ), яка фактично не поширюється на кооперативи, блокуючи тим самим розвиток обслуговуючої кооперації на селі.

Так, експерти зауважують, що після набуття чинності нового Податкового кодексу селяни, які збувають свою продукцію через обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи, мають платити податок з доходу фізичних осіб у розмірі 15% або 17% від валової вартості продукції. Проте ніхто не бере до уваги того факту, що перш ніж виробити продукцію, селяни зазнають певних витрат, і що їх слід враховувати при оподаткуванні. Інша проблема – ПДВ. Її суть полягає в тому, що селяни, які через сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи реалізують свою продукцію, мають з її вартості у вигляді податку на додану вартість заплатити до бюджету 20%. Натомість фермери, які є юридичними особами і платниками ПДВ, після реалізації своєї продукції податок на додану вартість не сплачують, його суму вони акумулюють на рахунках для розвитку своїх господарств. Не є платниками ПДВ і особисті господарства населення. Таким чином, члени сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів опинилися у край не вигідній для себе ситуації, яка змушує їх ховатися в «тінь», або стимулює селян уникати кооперації, продаючи свою продукцію вздовж доріг, на стихійних ринках і винятково за готівку [11].

Ще одним аспектом, який звертає на себе увагу в контексті функціонування фіскальної системи як складової фінансової інфраструктури аграрного ринку, є поширення більшості податкових пільг виключно на сільгоспвиробників, оминаючи ті суб'єкти господарської діяльності, що локалізовані в межах сільських територіальних громад, проте не займаються сільським господарством (заклади сфери послуг, зокрема побутового обслуговування населення, транспорту, зв'язку, ІТ-індустрії, телекомунікацій, а також підприємницькі структури, які працюють у суміжних із сільським господарством галузях, наприклад, у легкій і харчовій промисловості). Як наслідок, інноваційний потенціал розвитку інфраструктури аграрного ринку суттєво знижується, оскільки несільськогосподарські підприємства володіють значними фінансовими ресурсами, які при грамотній фіскальній політиці, могли б спрямовуватися на здійснення модернізації вказаної інфраструктури.

Суттєвим бар'єром на шляху збільшення обсягів інвестування в розвиток інфраструктури аграрного ринку регіону є також недосконала система міжбюджетних відносин і прогалини у фінансовому забезпеченні органів місцевого самоврядування. Наприклад, у структурі доходів обласного бюджету Львівської області за 2013 р. із загальної суми 5,6 млрд грн на офіційні трансферти від органів державного управління припадало 4,6 млрд грн або 82,1% [9].

Така ситуація зумовлює неефективну структуру витрат обласного бюджету, у якому на сільське і лісове господарство, включаючи рибне господарство та мисливство, було виділено 0,04%. Це утричі менше, ніж на будівництво; учетверо, ніж на засоби масової інформації; майже у 12 разів, ніж на транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатику (у бюджетних витратах, на які три четвертих відводилось компенсаційним витратам за пільговий проїзд автомобільним і залізничним транспортом). До того ж на реалізацію програм у галузі сільського та лісового господарства було виділено лише 47,2% від затверджених розписом річних асигнувань (на засоби масової інформації – 65,0%, компенсаційні витрати на пільговий проїзд автомобільним транспортом – 78,7%, а компенсаційні витрати за пільговий проїзд на залізничному транспорті – 100%).

Таким чином, однією з обов'язкових передумов підвищення ефективності функціонування фінансової інфраструктури аграрного ринку регіону сьогодні є децентралізація бюджетної системи, орієнтована на підвищення рівня фінансової самостійності органів місцевого самоврядування як на обласному шаблі, так і на рівні окремих сільських територіальних громад.

Висновок. З огляду на необхідність активізації інвестиційно-інноваційної діяльності сільських територіальних громад Львівської області, перспективними напрямками розвитку фінансової інфраструктури аграрного ринку в регіоні є: упровадження альтернативних інструментів фінансового забезпечення суб'єктів господарювання, що діють на аграрному ринку, шляхом створення кредитних кооперацій; залучення необхідних фінансових ресурсів через використання на аграрному ринку кращих практик агролізингу та факторингу; зменшення залежності сільгоспвиробників від різного роду непередбачуваних обставин шляхом розвитку потенціалу агрострахування; посилення ролі фондочивих інструментів у системі фінансової інфраструктури аграрного ринку регіону; підвищення ефективності функціонування фінансової інфраструктури аграрного ринку регіону в контексті децентралізації бюджетної системи.

Список використаних джерел

1. Аналітичний огляд ринку небанківських фінансових послуг України за 2 півріччя 2013 р. [Електронний ресурс] / НРА «Рюрік». – Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/non_banks_II_kv_2013.pdf
2. Барановський І. М. Зарубіжний досвід кредитування сільськогосподарських товаровиробників / І. М. Барановський // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 2008. – №119. – С. 236-240.
3. Галецька Т. І. Стан і перспективи розвитку лізингу в технічному забезпеченні сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / Т. І. Галецька // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Економіка. – 2012. – Вип. 20. – С. 103-106. – Режим доступу : <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n20/21.pdf>
4. Головчук А. Ф. Агролізинг як механізм реалізації державної інвестиційної політики / А. Ф. Головчук, О. О. Непочагенко // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Серія Економіка. – Вип. 74. – Ч. 2. – Умань, 2010. – С. 7-16.
5. Коломієць А. В. Лізингове кредитування в аграрному секторі / А. В. Коломієць [Електронний ресурс] // Учительський Журнал он-лайн. – Режим доступу : [http://teacherjournal.com.ua/attachments/9742_Лізинговий кредит в аграрному секторі економіки.doc](http://teacherjournal.com.ua/attachments/9742_Лізинговий_кредит_в_аграрному_секторі_економіки.doc)
6. Офіційні дані Львівської асоціації кредитних спілок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tfr-project.net.ua/new/wp-content/uploads/2011/10/vkk-6-2008-pt2_5_7.pdf
7. Офіційні дані Національного банку України (станом на кінець 2013 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=84961

8. Пінчук А. Лізинг – віагра для бізнесу / А. Пінчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/columns/2012/04/25/322290/>
9. Річний звіт про виконання обласного бюджету Львівської області станом на 1 січня 2014 р. – Львів : Департамент фінансів Львівської обласної державної адміністрації, 2014.
10. Свістунов О. С. Страхування в системі забезпечення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / О. С. Свістунов; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – К., 2010. – 20 с.. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2010/10sosssp.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1
11. Тернівський Т. Сільська кооперація чекає на лояльні податки [Електронний ресурс] / Т. Тернівський // Тваринництво України. – 2013. – № 7-8. – С. 2-4. – Режим доступу : <http://cure.org.ua/ua/novini/slska-kooperatsya-chekai.html>
12. Томашевський Ю. М. Проблеми страхування в аграрному секторі [Електронний ресурс] / Ю. М. Томашевський // Матеріали за 7-а межд. научн. практ. конф. «Образование и наука та на XXI век». – 2011. – Том 1. Экономика. – София: Бял ГРАД-БГ, 2011. – С. 64-67. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/26_NII_2011/Economics/3_92408.doc.htm

Vasylchak S. V., Chemerys V. A., Hrynychshyn I. M. Activation of development of the financial infrastructure of the agrarian market in Lviv region.

The article explores the current state of the financial infrastructure of the agrarian market in Lviv region and identifies constraints of its development. Attention is focused on the main objects of the financial infrastructure of the agrarian market of the region in the context of the promotion of innovative activities and agricultural intensification outlined promising areas of development in Lviv region.

Keywords: financial infrastructure, agricultural market, region, rural areas community.

Васильчак С. В., Чемерис В. А., Гринчишин І. Н. Активизация развития финансовой инфраструктуры аграрного рынка Львовской области.

Исследовано действующее состояние финансовой инфраструктуры аграрного рынка Львовской области и определены содерживающие факторы ее развития. Акцентировано внимание на ключевых объектах финансовой инфраструктуры аграрного рынка региона в контексте активизации инновационной деятельности сельхозпроизводителей и намечены перспективные направления активизации ее развития в Львовской области.

Ключевые слова: финансовая инфраструктура, аграрный рынок, регион, сельская территорияльная община.